

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

“ԲԱՐԵԹՈՍՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ” (*)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ա.— ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՈՒՆՁԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս ամէն կրօնք ունի իր սրբազան գիրքը, այնպէս ալ Քրիստոնէութիւնը ունի իր Սրբազան Մատեանը, զոր Հայերս կը կոչենք Աստուածաշունչ՝ ըստ Պօղոս առաքեալի խօսքին (Բ. Տիմ., Գ. 16): Իսկ Եւրոպացիք ընդհանրապէս կը կոչեն զայն Bible, որ Յունարէն biblos բառէն կու գայ և պարզապէս կը նշանակէ գիրք կամ գրութիւն: Ուրեմն, Աստուածաշունչը Քրիստոնէութեան Սուրբ Գիրքը ըլլալով՝ կը պարունակէ մեր կրօնին սրբազան վարդապետութիւնները, հաւատքի մարդոց փորձառութիւնները և դարերու խմաստութիւնը:

Ս. Գիրքը կը բաղկանայ գլխաւոր երկու մասերէ. — Հին կտակարան և Նոր կտակարան, Հին Ուխտ կամ Նոր Ուխտ:

Աստուած հին ժամանակ նախ Աբրահամի հետ ուխտ կնքած էր, ապա Մովսէսի միջոցաւ այդ ուխտը նորոգած էր Իսրայէլի ժողովուրդին հետ: Այդ պատճառաւ ալ կտակարան բառը երբեմն փոխանակուած է Ուխտ բառով:

Աստուածաշունչ Մատեանը կը բաղկանայ 66 գիրքերէ: Հին կտակարանը կը պարունակէ 39 գիրքեր, իսկ Նոր կտակարանը՝ 27 գիրքեր: Այս 66 գիրքերը գրուած են 40 ի մօտ հեղինակներու ձեռամբ և 1000–1500 տարիներու ընթացքին: Հին կտակարանը գրուած է եբրայեցիներէն լեզուով, իսկ Նորը՝ — քիչ քան

(*) Հանոյքով կը հրատարակենք Ս. Աթոռոյս երկտաւարդ Միաբան և Մարտէյի հոգեւոր հովիւ Տ. Վաչէ Ծ. Վարդապետի պատրաստութեան մէջ եղող և բարեխօսութիւն Սրբոց խորագիրը կրող գրքին Ներածական բաժինը, իր ունեցած շահեկան բնոյթին համար:

ԽԽԲ.

ցառութեամբ — Յունարէնով: Բայց այս գիրքերը իրարու մօտ գտնով, միութիւն մը, ամբողջութիւն մը կը կազմեն, զիրար կը լրացնեն միութեամբ և ներդաշնակութեամբ: Այսպէս, Մանգոց գիրքէն մինչև Յայտնութեան գիրքը, այսինքն՝ Եկեղեցի մինչև վերջը, ասկիցէն թեւ մը կայ ներշնչութիւն, որ բոլորը իրարու կապած և մէկ ու անբաժան գիրքի մը վերածած է:

Բ.— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՈՒՆՁԸ ԻՐԲԵԻ ՆԵՐԵՆՁԵԱԼ ԳԻՐՔ

Ս. Գիրքը աստուածայայտնութեան արձանագրութիւնը ըլլալով՝ գրուած է Սուրբ Հոգիի ներշնչութիւն ներքեւ: Այսպէս, Աստուածայայտնութեամբ մարդիկը, այսինքն Ս. Գրոց հեղինակները, նախ Աստուածէ ներշնչուեցան, և ապա այդ ներշնչութիւնը իրենց մօքի և սրտի բովէն անցընելէ ետքը գրի առին զանոնք: Ուստի, ոչ թէ Ս. Գրոց իւրաքանչիւր բառը, այլ անոր վեհ գաղափարներն են ներշնչուել: Ուրիշ խօսքով, Աստուածաշունչը աստուածային Գիրք մը ըլլալով հանդերձ՝ կը կրէ նաև մարդկային մօքի գրոյմը: Այսպէս, Ս. Գիրքը որքան աստուածայայտնութեան, նայնքան ալ մարդկային կրօնական փորձառութեանց գիրք մըն է: Չմոռնալ անշուշտ, որ ժամանակի ըմբռնումին և գիտութեան լոյսովը գրուած է: Եւ անոր մէջ Աստուած և մարդ իրարու հետ կը գործակցին: Իսկ ոմանք կը խորհին թէ Ս. Գիրքը երկնքի մէջ խմբագրուելով՝ երկրի վրայ իջեցուած ըլլայ. ասոր համար, ներշնչութիւն կը նկատեն առաջին գիրքէն մինչև վերջին գիրքը, բառ առ բառ, կէտ առ կէտ, և այսպիսով՝ ներշնչութիւն ատաղձապէս կը հասկնան: Իսկ ուրիշներ ալ կը կարծեն թէ Աստուած dictée ըրած (ուղղութիւն տուած) ըլլայ: Այս տեսութիւնները ճիշդ չեն կրնար ըլլալ շատ մը պատճառներով: Նախ, ինչպէս պիտի տեսնենք, Ս. Գրոց մէջ կը հանդիպին տարբերութիւններու: Այն տեսն ինչպէ՞ս պիտի կրնանք զանազանել թէ սօրը իրապէս ներշնչուել է և որը չէ, ինչ որ շատ մը գիտաբանութիւններու դուռ կը բանայ:

Ասկէ զատ, մենք գիտենք թէ Աստուած մարդս օժտած է ազատ կամքով, իմացականութեամբ և զանազան շնորհներով: Ս. Գրոց հեղինակները Աստուծոյ յայտնութիւնը իրենց մէջ առնելով՝ իւրացուցած են զանոնք, և իրենց բոլոր շնորհները գործածելով և Ս. Հոգիի ներգործութեամբ բաշխած են համայն մարդկութեան:

Նմանապէս երբ Աստուած իր Միածին Որդին աշխարհ պիտի զրկէր, Անոր մարդկային մարմինը երկնքի մէջ չկազմուեցաւ, և ոչ ալ հեշտականքուն ձեւամար արուեցաւ Ս. Կոյս Մարիամին զոգը. այլ ամէնօրնեալ Սրբունիէն է որ իրական մարմին առաւ: Այսպէս, մարդն ու Աստուած միացան, որուն միջոցաւ Աստուածորդին մարմնացաւ. «Եւ Բանն (Logos) մարմին եղեւ» (Յովհ., Ա. 14):

Ասկէ զատ, հեղինակներու փորձառութիւնները իրարմէ կը տարբերին: Ամէն մարդ ունի իր նախասիրութիւնը, ասանելու ձեւը, հղանակը: Այս բոլորը միանալով՝ զանազանութիւններ կը ստեղծուին, հակառակ անոր որ նոյն Ս. Հոգիին ներշնչումով գրուած են:

Գ. — ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ
ԻՐԱՐՈՒ ՀԵՏ ՈՒՆԵՍԱՅ ԱՌՆՁՈՒԹԻՒՆԸ

Յաճախ լսած ենք և կը լսենք տակաւին, թէ Հին Ուխտը պարզապէս Հրէից պատմութիւնն է, և ասոր համար ալ մենք պէտք չունինք անպայման ընդունելու զայն իբրեւ ներշնչեալ Ս. Գիրք: Մեզի համար միայն Նոր կտակարանը կը բաւէ, անկէ դուրս ուրիշ գիրքի կարեւորութիւն չենք տար և ոչ ալ կ'ընդունինք: Անշուշտ, երբ մարդիկ մականբեային ձեռով կարդան Հին կտակարանը, անոր գրական արժէքը հասնելէն զատ՝ չեն ալ կրնար թափանցել անոր միջոցաւ եղած Աստուծոյ յայտնութեան: Արդեօք նոյն այս մարդիկը գրական գլուխ-գործոց մը կարգալով, նոյն ձեռով պիտի արտայայտուին: Չեմ կարծեր: Օրինակ, երբ մէկը կարդայ Վերթոր Հիւկոյի «Թշուառներ»ը, պիտի ըսէ թէ Ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութիւնն է: Իսկ Թոլսթոյի «Պատերազմ և Խաղաղութիւն» վէպին կամ

Շէյքսպիրի աշխարհաշուկ թատերգու թեանց մասին արդեօք նոյնը պիտի կարենա՞յ ըսել:

Կրնայ արտաքինապէս, որոշ չափով մը ճիշդ եղած ըլլալ ըսուածը: Սակայն, ինչպէս որ արուեստագէտին համար նիւթը միջոց մըն է, երբ ան նիւթ մը կ'առնէ, կը մշակէ, իր մտքին ու հոգիին բովէն կ'անցնէ և արուեստի գործի մը կը վերածէ, և անով ալ իր մտածումները, իր գաղափարները կը տարածէ, այնպէս ալ ան իր գործին շնորհիւ իր անգական շրջանակէն դուրս ելլելով՝ համայն մարդկութեան կը պատկանի: Ասոր համար ալ ըսուած է, թէ արուեստագէտը հայրենիք չ'ունենար, որովհետեւ համայն մարդկութեան կը պատկանի: Ուրիշ խօսքով, գլուխ-գործոց գիրք մը որքան հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի արուեստագէտին ազգակիցներուն կողմէ, նոյնքան և աւելի ևս՝ օտարներէն: Ասիկա, երբ արուեստի անկիւնէն կը դիտենք: Նմանապէս Ս. Գիրքը, որ աշխարհի բոլոր գիրքերը կը գերազանցէ իր վեհազոյն գաղափարներով, մանաւանդ որ յաւիտեանականութեան համար գրուած է:

Աստուած ինքզինք պիտի յայտնէր մարդկութեան ցեղի մը միջոցաւ: Այդ ցեղը եղաւ Իսրայէլի ժողովուրդը, այսինքն Արարածի սերունդը, որ ընտրուեցաւ Աստուծոյ կողմէ աւանդապահ և ընդունարան ըլլալու Անոր յայտնութեանց «Ի լրումն ժամանակին» (Գաղտ., Գ. 4), փոխանցելու զայն մարդկութեան մնացեալ ազգերուն: Անշուշտ, այս յայտնութիւնը կը հասնէր Անձի մը՝ որ դարձեալ նոյն այս Հրեայ ցեղէն պիտի ծնէր:

Երկրորդ՝ մենք Հին կտակարանի միջոցաւ միայն կրնանք լուսաբանուիլ և հասկնալ Քրիստոսի վարդապետութիւնը:

Նոր կտակարանը գրուելէն առաջ, Հին կտակարանը առաջին քրիստոնեաներուն Ս. Գիրքը եղած էր: Ինչպէս մեր Տէրը՝ Յիսուս, այնպէս ալ առաքեալները Հին Ուխտի խօսքերուն կառչած՝ Քրիստոսի նոր վարդապետութիւնը կը ծանօթացնէին հաւատացեալներուն:

Առաքեալները այնքան կապուած էին Հին Ուխտին, որ իրենց տկանատեսի վկա-

յուսթիսներ պատմելու ատեն կը գիմէին չին Ուխտի մարդարէական վկայութեանց, որպէսզի լսողները աւելի հաւատք ընծայէին իրենց խօսքին: Այսպէս, Պետրոս առաքեալ երբ իր պահանատեսի վկայութիւնը կը գրէ Թարսը լերան վրայ կատարուած ժողովին, այդ վկայութեանն աւելի չին Ուխտի մարդարէական վկայութեան վրայ չեշար գնելով կ'ազէ հաստատել Այլակերպութեան վաւերականութիւնը. «Եւ այս օրհինքէն եկած ձայնը մենք լսեցինք՝ որուն հետ էինք սուրբ լերան վրայ: Եւ մարդարէական խօսքն ալ ունինք՝ որ աւելի հաստատուն է. և ազէկ կ'ընէք՝ եթէ անոր մտադրութիւն ընէք...» (Բ. Պետ., Ա. 19):

Նմանապէս Պողոս առաքեալ քրիստոնէական վարդապետութիւնները չին Ուխտի աւսուցումներով կը հաստատէր: Որովհետեւ չին կտակարանի ծէսերն ու արարողութիւնները խորհրդանշաններն էին Նոր կտակարանին: Չին Ուխտը շուքն էր, իսկ Նորը՝ անոր իրականութիւնը և կատարումը, ինչպէս կը կարգանք. «Ահա օրեր կու գան, կ'ըսէ Տէրը, որ Իսրայէլի Տանը հետ ու Յուդայի Տանը հետ Նոր ուխտ պիտի ընծայ» (Երեմիա, ԼԱ. 31): Երեմիա մարդարէն դարեր առաջ երգած էր թէ Աստուած իր ժողովուրդին հետ Նոր ուխտ մը պիտի կնքէր: Ահաւասիկ այդ կ'իրականանար Քրիստոսի կնքած Արեան Նոր ուխտով (Մատթ., ԻԶ. 28):

Գ. — ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԸ

Յիսուս ոչ գիրք գրեց և ոչ ալ գիրք գրել պատուիրեց իր աշակերտներուն: Ոչ ալ հետամուտ եղաւ կազմելու Ակադեմիա մը և կամ իր խօսքերը արձանագրող մարմին մը: Ան միայն խօսեցաւ, և իր խօսքը այնքան սխրագին ու քաղցր էր, որ անկէ շող մը կը ըլխէր և կը լուսաւորէր շրջապատը, ցաւք մը՝ որ կը ցնցէր, շունչ մը՝ որ կ'ողակորէր և կ'առինքնէր, և վերջապէս ոյժ մը՝ որ կը մղէր մարդիկը հաւատքի: Այսպէսով Ան մեծապէս ապաւորած էր իր ունկնդիրները. ապացոյց՝ որ Տաճարին սպասաւորը այսպէս պիտի արտայայտուէր Անոր մասին. «Երբեք մէկը այս մարդուն պէս խօսած չէ» (Յովհ., Է. 46):

Նմանապէս առաքեալներն ալ, հետեւելով Յիսուսի օրինակին, Տիրոջ կեանքը, խաչելութիւնն ու յարսութիւնը կը նկարագրէին բերնէ բերան խօսուած պատմութիւններով: Ուրեմն, մինչև Նոր կտակարանին գրուելը, Յիսուսի վարդապետութիւնը կ'աւսուցուէր բերանացի տըրուած վկայութիւններով: Այսպէս ալ Աւետարանները գրուած են հիմնուելով աւանդութեան վրայ: Աստուածաշուքի գիրքերէն ալ ոմանք գրուած են աւանդութեանց համաձայն: Ասիկա ոչ միայն ճիշդ է Ս. Գրոց պարագային, այլև ազգերու ընդհանուր պատմութեան մէջ:

Սակայն, որոշ ժամանակէ մը ետք, պարագաներու անհրաժեշտ բերմամբ և յիսուս հասկացողութիւններու անդի չափու համար, գրուեցան Աւետարանները, Յիսուսի կեանքին իբրև իսկական նկարագրութիւնը: Անշուշտ ասոնք ոչ թէ կարգ մը մարդոց բաղձանքէն կամ ատղանդէն գրի առնուեցան, այլ պարագաներու և պահանջներու քնական բերումով: Նոր կտակարանի հեղինակները երբեք իրենց միաքէն չէին անցընէր թէ իրենց գրածը օր մը Սուրբ Գիրք պիտի կոչուի և չին կտակարանը պիտի ամբողջացնէ: Նոր կտակարանի գիրքերը նկատուեցան «Աստուծոյ խօսքը», Ս. Հոգիին մէկ պատգամը, որպէս երկինքէն իջած գիրք մը, գրուած աստուածային ներշնչմամբ: Հետեւաբար, անոր ամէն մէկ խօսքը հոգեւոր պատգամ մը նկատուեցաւ և աստուածայայտնութիւն համարուելով՝ մեծ հեղինակութիւն վայելեց:

Նոր կտակարանը չին Ուխտին արժէքը աւելցուց և պաշտպան կանգնեցաւ անոր: Եւ այսպէս, երկուքը միանալով իրարու հետ, անքակտելի ամբողջութիւն մը կազմեցին և եղան Եկեղեցւոյ նուիրական Սրբազան Աստուածաշունչ Մատեանը: Եթէ կարելի է պատկերաւոր բացատրութիւն մը գործածել, մարմինը՝ չին կտակարանը եղաւ, իսկ գլուխը՝ Նորը: Այս երկուքը Աստուծոյ կամքին և ստորագրւիւններուն կտաւրեալ մէկ յայտնութիւնը եղան, ըլլալով միանգամայն պատմական, գրական, բանաստեղծական, բարոյական և կրօնական տեղեկութեանց շտեմարան:

Ահա այսպէս յառաջ եկաւ քրիստոնէական դրականութիւնը անդաւալարաբար, պարագաներու անհրաժեշտ բերմամբ և ոչ թէ ակադեմական իմաստով կաճառի միջոցաւ, ուր խմբագրուէին, լուծուէին, ճշգրտուէին վիճարանութեանց դառն րացած վարդապետական բոլոր խնդիրները և ծագած վէճերը:

Յիսուսը ըսած էր արդէն, ծածուկ մեծցող սերմին տալիքով, թէ իր վարդապետութիւնը դարերու ընթացքին անդաւալարաբար պիտի աճէր, նախ՝ խոտը, ապա հասկը և յետոյ ցորենը՝ ատոք (լեցուն) հասկերով (Մրկ., Դ. 26-29): Իսկ մանանիխի հատիկի առակով ալ, Ան կը մատնանէր իր վարդապետութեան ժամանակի ընթացքին ունենալիք աստիճանական զարգացումն ու ծաւալումը, ընդգրկելու համար բոլոր ժամանակներն ու ազգերը:

Աւետարանիչներուն նպատակն էր Յիսուսը ներկայացնել հանրութեան և ոչ թէ գիտական մեթոտով գիրքեր գրել: Անոնց գրածը պատմութիւն մը ըլլալէ աւելի քարոզութիւն մըն է: Յիսուսի քարոզութիւնը (վարդապետութիւնը) մեզ կը ներկայացնեն պարզ, սկզբնական կամ սաղմնային վիճակի մէջ. «Աւետարանին պարունակած վարդապետութիւնը նման է նախնական նիւթին, անզարդ և անհարթ նիւթին, որ ընդունակ է առնելու այն ձևն ու կերպը, զոր արուեստագէտը անոր կու տայ: Կան նաև քարոզութեանց մէջ ալ շատ կէտեր՝ որոնք յատկութեամբ չեն գրուած, և մի ին միացած ու լուծման կարօտ խնդիրներ տեղ տեղ գիմաց կ'ենլին»⁽¹⁾:

Յիսուսի վարդապետութիւնը առաջին անգամ րացատրող և որոշ ձևով կազմակերպողը հանդիսացաւ Պողոս առաքեալ, որ իր թուղթերով ճշգրեց, բացատրեց և որոշ չափով ալ կազմակերպեց քրիստոնէական վարդապետութիւնը: Նոյնպէս միւս առաքեալներն ալ իրենց կարգին գրելով Ընդհանրական թուղթերը, բացատրեցին և մեկնեցին զայն:

Ուրեմն, Աւետարանը Նոր կտակարանի առաքելական թուղթերով լրացած և Հին

կտակարանի գիրքերով ամբողջացած է: Ասոր քով կայ աւանդութիւնը, որուն շնորհիւ շատ մը կ'ընտոտ հարցեր կը պարզուին, կը լուստարանուին և կը հաստատուին: Որովհետեւ, ինչպէս ըսած ենք⁽²⁾, նախ քան Աւետարաններու գրութիւնը, Քրիստոսի վարդապետութիւնն ու պատգամները բերանացի կ'աւանդուէին առաքեալներու կողմէ: Դժբախտաբար, Աւետարաններու մէջ շատ քիչ բան արձանագրուած է: Ուրեմն, այդ անգիր աւանդութիւնները առաքեալներու անմիջական աշակերտները ու յաջորդաբար եկեղեցւոյ եպիսկոպոսներն ալ կը խօսէին ու կը պահէին, մինչև որ օր մը անոնք ալ գրի առնուելով կոչուեցան «Աւանդութիւն»: Եւ այս աւանդութիւնը մեր Եկեղեցւոյ վարդապետութեան մէջ ալ մեծ ու կարեւոր տեղ կը բռնէ այսօր:

Հետագայ դարերուն, երբ պէտք ունեցան հաւատքի և վարդապետութեան վերաբերեալ կէտի մը շուրջ ծագած դժուարութիւնը լուծելու և ճշմարտութիւնը հաստատելու, Եկեղեցին միշտ գիմեց տիեզերական ժողովներու հեղինակութեան: Անոնց տուած որոշումները ընդունուեցան և առանց բացառութեան պահուեցան դարերու ընթացքին բոլոր հնաւանդ Եկեղեցիներու կողմէ:

Սակայն դժբախտաբար, այսօր կ'ապրինք դարու մը մէջ, ուր Քրիստոսի վարդապետութիւնը անհատական կամքի կամ հաւաքական քմահաճոյքի համաձայն մեկնելու ճիգեր կը տարուին, յառաջ բերելով մոլոր տեսութիւններ, հակառակ՝ Ս. Գրական ոգիին ու քրիստոնէական ողջմիտ մտածողութեան: Ընդարձակ հատուածէ մը համար մը միայն առնելով և զայն ըստ կամս մեկնելով տեսութիւն մը բանաձևել ոչ միայն սխալ է, այլև մոլոր վարդապետութեան կ'առաջնորդէ (Մատթ., ԺԵ. 14): Իսկ աւանդաբար փոխանցուած վարդապետութիւն մը, առանց Ս. Գրական հիմք ունենալու, ոչ միայն ընդունելի չէ, այլև գայթակղեցուցիչ է մարդու ու միամիտ մտքերու: Այսպէս

⁽¹⁾ Օրմանեան, «Հայոց եկեղեցին», Անթիլիաս, 1952, էջ 87:

⁽²⁾ Տես Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, «Աստուածամայրը», Բ. տպ., Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1977, էջ 33:

ՏԻՐԱՄՕՐ ՆՆՋՈՒՄԸ(*)

Ամառնային խաղաղ ու աստղազարդ գիշեր մըն էր։ Տիրամայրը, օրուան խոնջէնքը անկողինն տուած, կը մրափէր սգորածիւս իր մահճին վրայ։ Հագնուելու տեսիլներու ժամագրովայր Ս. Քաղաքին մէջ, Նախախնամութիւնը կարգադրած էր նորի մը երևումը։ Երկնային պատգամաբերը կիցու անոր սնորհին մօտ ու իր սրբակաթ նայուածքը յառեց Տիրամօր նոյնքան սրբակաթ աշխրհուն խորր։ Եկած էր աւետելու «Տիրոջ աղախին»ին իր մօտալուստ մեկնումը վիշտերու այս հովիտէն, ինչպէս աւելի քան քառասուն տարիներ առաջ աւետած էր իրեն Քրիստոսի, և Անով՝ մարդկային ցեղի մայրութեան գերազանց պատիւին արժանացած ըլլալու քողցր սրբան շփոթեցուցիչ աւետիսը։

Տիրամայրը, ժպտի դիմաւր անցրեւելով ցաւատանջ իր դէմքին, այս անգամ անշփոթ համակերպութեամբ էր րնդունած երկնային վճիռը իր հանդէպ։ Իր Միածին Որդւոյն հանդիպելու, Անոր վերստին միանալու տենչանքը կ'այրէր իր մայրական գործադուծ սիրտը խաշի ողբերգութենէն ի վեր։ Ոչինչ ունէր աւելի սերտօրէն գինքը կապող մեր աշխարհին։ Աւելի ճիշդ, անկէ բաժնուելէն

(*) Հաստատած՝ հեղինակին Ս. Կոյսի կեանքին պանդան հանգրուաններէն խոսող և Տիրամայրը խորագրուած անտիպ գործէն։

հաքն իսկ պիտի չարունակէր ըլլալ մօտն ու հեռը իր հօգիի հարազատներուն։

Հրեշտակը մէկ ամսուան պայմանաժամ շնորհած էր Ս. Կոյսին։

Վերնատան լուսամտէն սողակելով՝ տաւառեան արեւին գաղջ ճառագայթները իջած էին զգուշու կիսապիտակ իր մագի հիւսկէնները, երբ Յովհաննէս առաքեալ, սրուն վստահուած էր խնամածութիւնը Գերազանց Մօր, ներս կը մտնէր անոր անշուք խուցէն, ըլլալու համար առաջին ընդունողը հրեշտակին բերած անսպասելի ու արտուժ աւետիսին։

Տիրամայրը չէր հասած դեռ ծերութեան տարիքին։ Ու Յովհաննէս, միւս առաքեալներուն նման, մեր սիրելիներուն հոգեւոր և մարմնաւոր ներկայութիւններուն միջև խափր չգնելու սրբանեալ վիճակին։

Իր վրդովանքը ծածկելու տկնայտանի իր ճիգին մէջ Յովհաննէս տեսնր ունեցաւ յիշելու Տիրոջ Պետրոսին ուղղած յանդիմանութիւնը, երբ այս վերջինը կը փորձէր միամտօրէն գէժ կենալ Նախախնամութեան վճիռին, մեր Տէրը Գաղղութայի ողբերգութեան առաջնորդող։ Ու խուսափեցաւ որեւէ արտայայտութենէ՝ գինքը նմանօրինակ կացութեան մօտնող։

«Օրհնեալ ըլլայ Տիրոջ կամքը», հազիւ կրցան մրմնջել իր շրթները, ու անմիջապէս դուրս նետուեցաւ իր պաշտօնակիցներուն հաղորդելու համար նոր օրուան բերած նոր լուրը։

Քիչ հաք, երբ արեւը, ցրելէ հաք իր գէժքը մշուշատելու եկած ամպի ծուէն-

մտածողները լուս կ'ընեն հթէ մտաբերին թէ Ս. Գիրքը համայնագիտական մեթոտով պատրաստուած գիրք մը չէ, որպէս զի կարենայինք ըսել, թէ «քանի որ այս ինչ բառը կամ այնինչ տեսութիւնը համայնագիտարանին մէջ չկայ, ուրիշն Ակադեմիան զայն չէ վաւերացուցած, և ուստի գտնականօրէն ընդունելի չէ»։ Նոյնը չէ անշուշտ Ս. Գրքի պարագային, քանի որ Քրիստոսի վարդապետութեան

սգին է որ կը փնտռենք և վեր կ'առնենք, և Քրիստոսի լոյսով կ'առաջնորդուինք։ Ասանցմէ է, օրինակ, սրբոց բարեխօսութիւնը։ Վարդապետութեան զաղափարը կայ Աստուածաշունչի մէջ, բայց ոչ՝ Ակադեմիական յստակ ճճով արձանագրուած։ Ճիշդ այս է որ պիտի ուսումնասիրենք այս գիրքով, որովհետեւ սրբոց բարեխօսութիւնը մեր եկեղեցւոյ վարդապետութեան մէջ շատ կարեւոր տեղ կը գրաւէ։

ՎԱՋԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ